

**Mažosios Lietuvos kultūros paveldo  
atgarsiai Žygimanto Šarakausko  
kolekcijoje-parodoje**



## „Mediniai marių ženklai“

Kauno Antano Martinaičio dailės mokyklos direktorius Žygimantas Šarakauskas meną studijavo Vilniaus dailės akademijos Klaipėdos fakultete. Nuo tų laikų pamėgo Klaipėdos kraštą, Mažosios Lietuvos regioną, siekė jį pažinti giliau ir išsamiau. Nors baigęs studijas menininkas grįžo gyventi ir dirbti į gimtąjį Kauną (pradėjo dirbti Nac. M. K. Čiurlionio dailės muziejuje, o gana greitai ir Kauno A. Martinaičio dailės mokykloje), visgi Mažosios Lietuvos jis nepamiršo ir šiuose kraštuose įsigijo sodybą, ėmėsi jos restauracijos, o taip pat ir įvairių meno kūrinių, istorinių dokumentų, kultūros paveldo objektų, susijusių su Mažąja Lietuva, rinkimo. Dalelę šios kolekcijos matome ir mūsų mokyklos aktų salėje. Čia eksponuojami vėtrungių pavyzdžiai, jų fragmentai, rodomi Mažosios Lietuvos žemėlapiai, dokumentai, apranga, laivų kurėnų, kryžių fotografijos, įvairūs buities rakandai. Būtent šie daiktai (senos pačiūžos, nasčiai, lygintuvas, kafijos malūnėlis ir kiti) rodo, kokie funkcionalūs, dizainiški ir estetiškai patrauklūs, kokybiški buvo lietuviškų amatininkų dirbiniai.

Mažojoje Lietuvoje, ties Kuršmarėmis esančiuose miesteliuose ir kaimeliuose iki šiol išliko istorinė pastatų dažymo tradicija – medinių gyvenamųjų namų sienos dažniausiai dažomos tamsiai rudai, pastatų apdaila, ornamentinė drožyba – mėlynai ir baltai. Sodybų stogus, palanges puošiantys drožiniai - itin išradingi, grakštūs. Patys gražiausi iš jų lėkiai - medinių pastatų kraigo galo puošybos elementai. Jie daromi iš ornamentiškaipjaustytų lentų. Būna gyvūnų - žirgelių, paukščių, ragų, žuvų, žalčių formų, geometriniai, augalinių motyvų (lelijų, lapelių). Labiausiai lėkiai paplito 19 a. pabaigoje. Ir dabar juos galime pamatyti pajūrio nameliuose. Praeityje lėkiai turėjo aišką funkciją - buvo naudojami siekiant apsaugoti stogą nuo šiaudus draikančio vėjo. Mūsų parodoje galime tiesiog grožėtis jų piešiniais. Mūrinių namų apdaila taip pat buvo panaši tiek drožinių pritaikymo, tiek ir spalvinio sprendimo prasme. Fotografijose regime raudonplytę senąją Mingės kaimo mokyklą, mėlynai baltomis durimis, langų, pastogės apvadais.

Šiandien Mažosios Lietuvos kaimelių namus ar kiemus puošia ir medinės, ryškiai dažytos vėtrungės, vaizduojančios to krašto gyventojus (briedžius, paukščius, žuvis), pastatus, laivus. Ankstesniais laikais vėtrungės buvo skirtos žvejybos laivams kurėnams išskirti. Ženklinant žvejybos teritorijas pamaryje 19 a. viduryje išleistas įsakas, kad kiekvienas žvejys ant savo laivo stiebo privalo iškelti dviejų pėdų ilgio ir vienos pėdos pločio ženklą - vėtrungę (tokią fotografiją matome salės ekspozicijoje). Ženklų spalvos ir jų deriniai buvo nustatyti konkrečiai kiekvienai gyvenvietei, o ženklo gale turėjo būti pritvirtinta raudonos ir baltos spalvos audeklinė uodegėlė. Spalvos parinktos kontrastingos, kad ženklas gerai matytųsi iš tolo. Juodą ir baltą spalvas gavo vakarinis marių krantas, Klaipėda, geltoną ir mėlyną – pietinis (dabartinė Kaliningrado sritis), o raudoną ir baltą – rytinis žemyno krantas (dabartinis Šilutės rajonas). Vėtrungės tapo žymiu Kuršmarių pakrančių kultūros paveldo objektu, jų gausius pavyzdžius matome Žygimanto Šarakausko kolekcinėje parodoje.

Mažoji Lietuva, vadinama lietuvninkų žeme, ne visuomet priklausė Lietuvai. Jos skaudi istorija susieta su Prūsija (vėliau Vokietija). Iki 1709-10 metų maro lietuviai sudarė Rytprūsių gyventojų daugumą kaimuose, o miestuose vyravo vokiečiai, kurie turėjo įtaką ir kaimiškajai lietuvninkų kultūrai, kalbai. Todėl Mažosios Lietuvos kaime vyravo kiek kitoniški – „poniškesni“ gyvensenos įpročiai, pavyzdžiui, kaimo žmonės namuose gerdavo kafiją (saldžią kavą) ir valgydavo nuostabiai skanius pyragus. Kaimietės moterys rengdavosi taip pat poniškiau, panašiau į miestietes, dėvėjo specifines aprangos detales (aukštą kepuraitę - nuotakos kyką, medžiaginį „rankinuką“ (delmoną), mėgo juodą spalvą). Tai mes matome salėje eksponuojamuose stenduose, kuriuose pateiktos R. Penkausko etnografinio kostiumo fotografijos, originaliame tautiniame Mažosios Lietuvos krašto drabužyje, delmonų kolekciijoje.

Nors ir veikiamas vokiečių, protestantiškas, būtent šis kraštas aktyviai propagavo lietuviybės idėjas, buvo itin progresyvus. Šiandien, kai Lietuvoje žymime 500-tąsias Reformacijos metines, tai yra svarbu atminti. Būtent Mažoji Lietuva į mūsų istoriją įsirašo Reformacijos atminimu, jos sukelta pažanga, tuo, jog čia, Reformacijos citadelėje, buvo išspausdinta pirmoji knyga lietuvių kalba, pirmoji lietuviška Biblija, pirmoji lietuvių kalbos gramatika, lietuvių kalba pradėtas leisti pirmasis laikraštis.

Ekspozicijoje demonstruojama ir kopija dokumento, kuris itin svarbus šio krašto ir visos Lietuvos istorijai. Tai - Prūsijos lietuvių tautos tarybos Tilžėje 1918 m. lapkričio 30 dieną priimta deklaracija, kurioje, remiantis tautų apsisprendimo teise, reikalauta prijungti Mažąją Lietuvą prie Lietuvos valstybės. Mažoji Lietuva į Didžiąją Lietuvą buvo integruota tik 1923 metais.

*Dailėtyrininkė Raimonda Simanaitienė*

